

Per Falck, Kersti Holmquist, Maj Nodermann: *Tidsfodral. Svenska urfodral från fyra sekel*. Nordiska museets förlag, Stockholm 1996. 214 s., ill. ISBN 91-7108-404-5.

Utifrån en enda föremålskategori – de snidade, målade, ciselerade, graverade, emaljerade och juvelbesatta höljena i trä eller metall till olika urverk – tecknas i denna bok en kunnig bild av stilhistoria, kulturhistoria och regionala särdrag. Tre av den svenska museivärldens främsta specialister inom stadsmöbelhantverk, guldsmedskonst respektive folkkonst har i en mycket vacker bok lagt fram ett spännande material ur Nordiska museets samlingar. Boken består av tre till sin karaktär ganska olikartade kapitel, där var och en av författarna inte bara valt olika delar ur denna föremålskategori, utan framför allt valt olika infallsvinklar, var och en med sin personliga ton.

Per Falck skriver om urfodral som tillverkats av städernas skråbundna hantverkare eller av fabriker och manufakturister som arbetade under hallrätt med skydd av olika privilegier. Falcks huvudsyfte är att visa på den stillhistoriska utvecklingen och hur denna tar sig uttryck i urfodralen, vilket låter sig bäst studeras utifrån de Stockholmstillverkade fodralen. Stockholm hade flest urmakare och fodraltillverkningen hade därmed också naturligt sitt centrum där. Falck skildrar urfodralens svenska historia från den tidpunkt då uren förvandlades till verkliga möbler som följde modestilarna. Tyngdpunkten ligger på ett rikt material från 1700-talet som bevarats i främst Nordiska museet. Studien är disponerad utifrån fodraltyper, dvs. foder till golv-, bords- och väggur. Tillverkningen av urfodral presenteras i en avslutande del, utifrån material och dekortekniker.

Kersti Holmquists artikel ”Urfodral i ädelmetall” tar upp de mest exklusiva urfodralen – de i guld och silver, besatta med ädelstenar – ofta med en fascinerande personhistorisk anknytning, antingen de tillhört drottning Kristina, Karl XI eller någon ur den svenska högadeln under 1600- och 1700-talen. Holmquist har en utomordentlig förmåga att lyfta fram stor kunskap om guldsmedsteknik och tung historisk proveniens utan att det för ett ögonblick känns tungt eller tråkigt, vilket det lätt kan bli om man hanterar materialet fel. Hennes levande intresse för kulturhistoria gör att hon lyfter fram detta exklusiva material, så att det känns nära och spännande. Mycket väl valda och utsökt vackra illustrationer ger stor behållning både för den

sakkunnige läsaren och för en bredare läsekrets. Den vackra layouten i denna artikel ger en variation och bidrar i hög grad till bokens tilltalande utseende.

Den avslutande artikeln av Maj Nodermann behandlar urfodralen på den svenska landsbygden. Det var framför allt golvur som skaffades till hemmen på landsbygden, men de blev där inte allmänna förrän efter 1770. Nodermann har valt att presentera sitt material inte efter typ eller stil, som Falck, utan efter lokal tillhörighet – landskapsvis i bokstavsföljd från Blekinge till Östergötland. Golvur i svenska kyrkor får en speciell presentation. Med utgångspunkt från ibland bara ett eller ett par fodral från varje landskap, tecknar Nodermann inte bara de regionala särdragen, utan lyckas lyfta fram de enskilda lokala fodraltillverkarna, som ofta också var betydande för övrig heminredning på orten – verksamma både som snickare, målare och betydande folkkonstnärer. Individuer träder fram, historien blir nära och får liv, det avbildade materialet ger skönhetsupplevelse – och allt utifrån några urfodral som utan stor kunskap och förmåga att förmedla den, lätt skulle kunna framstå som ganska döda antikviteter ur museimagasinen.

Jag tänker inte i denna anmälan gå in på sakinnehållet i artiklarna eller närmare penetrera det forskningsarbete som ligger bakom boken. Det är givet att en bok som denna krävt betydande arkivstudier och jämförande studier med näraliggande material. Men framför allt demonstrerar boken den kunskap som bara en långvarig förtrogenhet med materialet kan ge.

Det är glädjande att ett par av svenskt museiväsende ”grand old ladies” även efter pensionering så entusiastiskt vill dela med sig av sin kunskap. De representerar en kategori av museimän som i sitt yrkesutövning tillägnat sig stor kunskap om det materiella kulturarvet – om föremålen – inom sina respektive specialområden och som lyckats kombinera det vardagliga museiarbetet med konst- och kulturhistorisk forskning knuten till föremålen. Även om viljan till föremålsanknuten forskning är stark på många museer, är de faktiska möjligheterna små idag. Man kan bara hoppas att antikvarier vid de svenska museerna även framöver beredes tid och möjlighet att få bedriva denna typ av forskning. Den behövs jämsides med mer problemorienterad forskning. Det är viktigt för kunskapen om kulturarvet. Denna kunskap är inte självklar. Den förtrogenhet med föremålen som bara det dagliga museiarbetet med stora samlingar ger, är en förutsättning för utvecklandet av ny kunskap ur det materiella kulturarvet. Det är arkiv-,

material- och teknikstudier och inte minst studier av föremålen i sig som tillsammans ger en djupare kunskap om det stora föremålsbestånd som våra museer förvaltar.

En utförlig engelsk sammanfattning för varje avsnitt och ett person- och fabriksregister, som enbart anger sidhänvisning till de ställen i boken där olika namn nämnes, avslutar boken. Det hade varit önskvärt att man här samlat presenterade fakta om de olika fodralmakare i Stockholm, övriga städer och på landsbygden som forskningsarbetet fått fram. Detta särskilt som den svenska urfodraltillverkningen, som Bengt Nyström skriver i förordet, inte tidigare i nämndvärd utsträckning uppmärksammats av forskarna. Sådana förteckningar är kanske främst av intresse för fackfolk inom museerna, för samlare och antikvitetshandlare, men boken hade därmed bättre kunnat fungera som handbok. Dess styrka, särskilt i förhållande till en bredare läsekrets, är det kulturhistoriska anslaget. Vad man osökt får i tankarna är Barbro Åstrands breda kulturhistoriska presentation av tidemätning och ur och urfodral ur Kulturens rika samlingar i den 1980 utgivna boken *Gamla ur*, som för länge sedan sålts slut från förlaget. Tidsfodral kommer säkert att röna samma uppskattning.

Eva Kjerström Sjölin, Malmö

Jonas Sima: *Sagan Snoddas – Sverige i oskuldens tid*. Carlsson Bokförlag, Stockholm 1996. 398 s., ill. ISBN 91-7203-150-6.

Lördagskvällen den 26 januari 1952 sjunger Gösta Nordgren "Flottarkärlek" för svenska folket i det populära radioprogrammet Karusellen där Lennart Hyland är programledare. Sportjournalisten Torsten Adenby, kollega och gammal vän, har tidigare hört den skönsjungande 26-åringen och är den som tipsar Hyland. Han är ju ändå i Stockholm med Bollnäs GIF för en match mot Hammarby i bandyallsvenskan, så varför inte plocka in grabben i programmet. Under kvällen blir bandyspelaren från Hälsingland Snoddas med hela svenska folket. Succén är total. Epitetet stjärna över en natt kan inte vara mer träffande. När Hyland direkt efter sändningen går upp till kontrollrummet har skivbolag hört av sig. Vid bandylagets hotell har journalister, branschfolk och de första fansen redan samlats och dagen efter görs den första skivinspelningen av "Flot-

tarkärlek". Adenby uppmanades av Hyland att "ta hand om grabben", vilket han också gör som manager. Detta blir upptakten till en av de brokigaste och färgstarkaste karriärerna någonsin i svenskt artist- och musikliv.

Det är denna levnadsbana som författaren, filmaren och journalisten Jonas Sima försökt fånga i sin bok *Sagan Snoddas – Sverige i oskuldens tid*. Genom att låta en mycket stor mängd personer, som på olika sätt varit en del av Snoddas liv och karriär, komma till tals tecknas på ett förträffligt sätt en bit svensk historia. En iögonenfallande grundlighet och stor mängd faktauppgifter ger berättelsen ytterligare bärkraft. Skilda och ibland motsatta beskrivningar av Snoddas balanseras på ett trovärdigt sätt mot varandra, utan slagsida vare sig åt ena eller andra hållet. Förf. tar inte parti eller ger någon person tolkningsföreträde. Det är dock ett mycket personligt färgat porträtt som ges av Snoddas. Dels genom alla som berättar, dels genom förf.s personliga förhållande till fenomenet Snoddas. Bl.a. beskriver han på ett ömsint sätt sina föräldrars och mor- och farföräldrars kärlek till Snoddas musik, de associationer och känslor den frambringade.

Boken handlar inte enbart om Snoddas och människorna kring honom, utan är i lika hög grad en betraktelse av samtiden. Genom att följa Snoddas karriär speglas en mängd aspekter av samtidens Sverige, men samtidigt förespeglas både förlängningen in i framtiden samt historien och dess konsekvenser för nutiden. I början på 1950-talet håller Sverige på att förändras, inte minst genom flyttlassen från landsbygden till städerna. I denna brytningstid dyker Snoddas upp och sjunger om det gamla invanda och trygga som väcker minnen om ett annat Sverige än det "moderna" som håller på att byggas i en rasande fart.

Boken är uppdelad i tre huvudkapitel. I "Första akten" diskuteras just brytningstidens förändrade samhällsvillkor, något som sedan implicit genomsyrar boken. Snoddas invecklade familjeförhållanden tas också upp, bl.a. pendlingen mellan olika föräldrahem och känslan av att inte ha något riktigt hem. "Mellanakt" tar upp de framgångsrika turnésomrarna i början på 1950-talet, då Snoddas raderar ut det ena folkparksrekordet efter det andra (många av dem står sig faktiskt än idag). Personen Snoddas beskrivs ingående, framförallt av hans barndomskamrater, dragspelare och andra som på ena eller andra sättet kom i kontakt med honom. Fiske, bandy och att sjunga är de tre saker som var viktiga i Snoddas liv (i nämnda ordning, enligt initierade källor). Snoddas beskrivs som en oerhört snäll person som